

УДК 331.543:355/359 (477)

І. І. Приходько

Н. В. Юр'єва

А. А. Лиман

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ ОПИС ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА КОНТРАКТОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ УПРАВЛІНСЬКОГО СКЛАДУ

Розглянуто теоретичні та емпіричні аспекти професіографічного вивчення діяльності фахівців екстремального профілю. Розкрито основні складники професіографічного вивчення службово-бойової діяльності військовослужбовців управлінського складу Національної гвардії України. Розроблено професіограму військовослужбовця за контрактом управлінського складу від командира відділення до головного старшини батальйону, де найбільш детально визначені зміст службово-бойової діяльності, санітарно-гігієнічні умови та безпека праці, вимоги професії до військовослужбовця, його загальноосвітньої і спеціальної підготовленості.

Психограма військовослужбовця за контрактом управлінського складу окреслює психологічні вимоги професії до індивідуально-психологічних та професійно важливих якостей військовослужбовця, а також вказує, за допомогою яких психодіагностичних методик їх можна визначити.

Ключові слова: професіограма, управлінський склад, психограма, професійно важливі якості, військовослужбовець, Національна гвардія України, службово-бойова діяльність.

Постановка проблеми. Визначення шляхів формування національних безпекових та оборонних спроможностей, що гарантують мирне майбутнє нашої країни, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці досягаються шляхом створення ефективної системи управління сектору безпеки і оборони України, об'єднання оперативних можливостей їх складових, постійного підтримання готовності до виконання завдань за призначенням, удосконалення системи планування тощо [1]. Одним із значущих етапів реформування складових сил безпеки і оборони України відповідно до найкращих практик концептуальних та доктринальних засад підготовки і застосування військ (сил) провідних країн ЄС та держав – членів НАТО є **п і д в и щ е н н я п р о ф е с і й н о с т і** військовослужбовців на всіх управлінських рівнях, зокрема, створення високопрофесійного сержантського корпусу [2]. Згідно з основним нормативним документом, який регламентує реформування сержантської “вертикалі” командних посад у підрозділах Національної гвардії України (НГУ), з'явилися ще більші

перспективи щодо побудови кар'єрного зростання військовослужбовців військової служби за контрактом [3]. Якщо раніше для цієї категорії військовослужбовців посади заступника командира взводу або старшини роти були найвищою сходинкою військової кар'єри, то наразі вони мають можливість зростання від командира відділення до головного старшини територіального управління або НГУ загалом.

За стандартами НАТО на зазначену категорію керівного складу окрім виконання завдань за призначенням покладені функції планування, організації, контролю й координації навчання та виконання службової діяльності підлеглих військовослужбовців [4]. Будучи вагомим елементом управління і здійснюючи взаємодію з офіцерами, молодший керівний склад несе відповідальність не лише за виконання службових обов'язків підлеглими, але й за їх особисту підготовку, виховання, дотримання військової дисципліни, адаптацію у військовому середовищі та добробут [4].

Виконуючи службові обов'язки, управлінський склад військовослужбовців військової служби за контрактом НГУ безпосередньо відповідає за бойову готовність

свого підрозділу та успішне виконання підпорядкованим особовим складом бойових завдань під час виникнення кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, в особливий період тощо [5]. А тому реалізація покладених на них функцій часто відбувається за нестійких, невизначених, складних і неоднозначних умов, що супроводжуються фізичними і психологічними перевантаженнями, обмеженням задоволення фізіологічних потреб та ін. [6]. У зв'язку із цим висувають підвищені вимоги до рівня професійної підготовки військовослужбовців молодшого керівного складу, їх психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах та здатності виконувати той обсяг завдань, що доручений їм за посадою, сформованості у них певних професійно важливих якостей, необхідних для виконання покладених на них керівних функцій тощо.

Тому обов'язковою передумовою для вирішення питань, пов'язаних з ефективним використанням кадрового потенціалу, удосконаленням професійно-психологічного відбору кандидатів на вищі посади управлінської ланки, індивідуальною підготовкою (або перепідготовкою) військовослужбовців за різними спеціальностями, удосконаленням проходження військової служби, є професіографічне вивчення професійної діяльності зазначеної вище категорії військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Цілеспрямоване і всебічне дослідження особливостей професійної діяльності людини визначає отримання комплексного розуміння про професію у цілому, необхідного для вирішення різних науково-практичних задач. Теоретичний аналіз наукових досліджень із зазначеної проблеми надав розуміння про те, що визначальним методом психологічного вивчення професійної діяльності військовослужбовців є професіографія [7]. Професіографія (анг. *professiography*) – технологія вивчення вимог, що висуваються професією до особистісних якостей, психологічних здібностей, фізіологічних можливостей людини [8].

Відповідно до визначення В. Бодрова, професіографія – це загальний метод аналізу й опису трудової діяльності та умов праці, який використовується в усіх галузях науки [8]. Автор указує, що психологічна професіографія

є комплексом методів і технічних засобів, за допомогою яких отримана й оброблена вагома, з позиції психології, інформація про професії. Крім психологічних у ній використовуються медичні, фізіологічні, соціологічні та інші методи різних наук про людину і працю, у результаті чого складаються професіограми – система соціально-економічних, технологічних, психофізіологічних знань про професію та організацію праці. До її структури входить психограма – “психологічний портрет” професії, які представлені групою психологічних функцій, що аналізують цю професію [8].

Розглядаючи сутність професіографічного опису як методу психологічного вивчення професійної діяльності, М. Макаренко зазначає, що він полягає в цілеспрямованому, організованому процесі, який включає збір інформації щодо оцінки значущості різних фізіологічних, гігієнічних, ергономічних, соціально-психологічних та інших аспектів діяльності [9]. Із цією метою під час проведення професіографії використовуються різні традиційні методи: вивчення даних літератури, звітних документів, що характеризують особливості праці, бесіди, спостереження та експеримент, які доповнюються об'єктивною реєстрацією робочих операцій, оцінкою функціонального стану організму працівників, різними формами самоспостереження й самозвіту.

Результати аналізу наукової літератури показали, що у змісті професіограми слід відбивати загальні (об'єктивні й суб'єктивні) особливості професійної діяльності: виділяти основні дії та операції, їх послідовність і взаємозумовленість; указувати на необхідний обсяг спеціальної підготовки, знань, умінь і навичок; визначати управлінські функції, режим праці та відпочинку, санітарно-гігієнічні умови, фактори екстремального впливу на суб'єкт праці; виявляти характерні психофізіологічні стани (монотонність, стомленість, емоційна напруженість, фізично важка праця тощо); визначати обсяг і характер інформації, що опрацьовується; описувати технологічні аспекти, устаткування, що використовувалося, та інші аспекти діяльності [10].

Для позначення особистісних змін, які відбуваються у процесі засвоєння і здійснення професійної діяльності й обумовлені характером цієї діяльності, використовують поняття “професіогенез”. У загальному розумінні це

цілісний безперервний процес становлення особистості фахівця, що починається з моменту вибору і прийняття майбутньої професії і закінчується, коли людина припиняє активну трудову діяльність [11].

На сучасному етапі розвитку психології діяльності в особливих умовах деякі науковці здійснили найбільш істотний вплив на психологічне (психофізіологічне) вивчення професій та розвиток особистості професіогенезу фахівців, зокрема: правоохоронців – В. Барко, Ю. Ірхін, Т. Нещерет, О. Шаповалов [12]; В. Гурський, В. Лефтеров [13]; О. Євдокімова, І. Жданова, Д. Швець та ін. [14]; Н. Мілорадова [11]; О. Цільмак [15] та ін.; військовослужбовців Збройних Сил України – В. Кальниш, А. Швець [16]; М. Корольчук [17]; В. Осьодло, Л. Будагьянц [18] та ін.; рятувальників – С. Лебедева, О. Назаров, Я. Овсяннікова, Н. Оніщенко, Д. Похілько, В. Тімченко, О. Тімченко, В. Христенко [19]; С. Миронець [20] та ін.; військовослужбовців НГУ – І. Воробйова, О. Колесніченко, Я. Мацегора, О. Пархоменко, І. Приходько та ін. [21, 22, 23]; А. Желого [24]; Н. Юр'єва, В. Пасічник [25] та ін. Автори побудували професіограми (акмеограми) для окремих видів професій (спеціальностей) з урахуванням специфічних умов діяльності фахівців, виклали основні вимоги, що висуваються до кандидата на відповідні посади, визначили необхідні професійно важливі якості та індивідуально-психологічні особливості особистості, які впливають на ефективність їхньої професійної діяльності, а також обґрунтували заходи для проведення більш ретельного психологічного вивчення кандидатів на конкретні посади з урахуванням цих психологічних особливостей.

Водночас професіографічне вивчення управлінської діяльності військовослужбовців за контрактом НГУ залишилося поза увагою, що на цей час є затребуваним питанням, особливо у разі призначення військовослужбовця на вищу посаду.

Метою статті є розроблення професіограми військовослужбовця за контрактом НГУ управлінського складу від командира відділення до головного старшини батальйону військової частини НГУ та прирівняні з ними за посадами.

Виклад основного матеріалу. З огляду на велику кількість тлумачень і визначених особливостей складання професіограми (акмеограм) можна дійти висновку, що її

сутність полягає в систематизованому описі характеристик конкретної професійної діяльності (завдань, функцій, результатів, умов праці тощо), соціальних, психологічних та інших вимог до суб'єкта професії, з урахуванням яких формуються професійно важливі якості особистості, що складають основу професійної придатності людини [22]. Ці відомості мають відображуватись в обов'язковій складовій професіограми – психограмі, яка полягає в описі психологічних особливостей конкретної професійної діяльності та професійно важливих якостей особистості фахівця [21]. Надалі для встановлення рівня професійної придатності особистості (будь-то на етапі відбору чи супроводження професійної діяльності) необхідно його індивідуально-психологічні особливості особистості зіставити з вимогами, які висуваються до людини вибраною професійною діяльністю.

Проведене емпіричне дослідження дало змогу виявити, що не кожен військовослужбовець ефективно виконує посадові обов'язки, пов'язані з керівними функціями. Ефективності в управлінській діяльності військовослужбовця будь-якого рівня сприяють висока професійна компетентність, управлінська підготовленість, нестандартність мислення у пошуку нових рішень, самостійність та відповідальність, прагнення до успіху, організаторські вміння, вимогливість, контроль та турбота про підлеглих, комунікативність, емоційна врівноваженість, стресостійкість, чесність і порядність, прагнення до самовдосконалення [26]. Тому, виходячи з аналізу наукових джерел, урахуовуючи психологічну характеристику службово-бойової діяльності військовослужбовця НГУ та основні принципи складання професіограм, нами побудовано професіограму військовослужбовця за контрактом НГУ управлінського складу.

Професіограма військовослужбовця за контрактом НГУ управлінського складу від командира відділення до головного старшини батальйону та прирівняні до них за посадами

1. Загальна характеристика професійної діяльності.

Виконання службово-бойової діяльності проходить в умовах, що є екстремальними за своїм характером, пов'язані з дією стресових чинників підвищеної інтенсивності (необхідність оперативного реагування на професійні ситуації, що можуть виникати

одночасно, різноманітність локальних завдань; самостійність в організації службової діяльності відділення).

Командир відділення відповідає за бойову готовність свого відділення та успішне виконання бойових завдань, навчання, виховання, військову дисципліну, морально-психологічний стан, стройову підготовку і фізичну витривалість, охайний вигляд підлеглих, правильну експлуатацію, зберігання озброєння, техніки, спорядження та за тримання їх у належному стані.

Командир відділення підпорядковується командирові взводу та його заступникові і є безпосереднім начальником особового складу відділення.

Найбільш важливі професійні завдання:

– здійснювати керівництво відділенням під час підготовки та безпосереднє виконання службово-бойових завдань;

– знати тактику дій відділення в різних видах бою, вміло командувати під час виконання бойових завдань;

– знати реальний стан справ у відділенні, хід виконання поставлених завдань;

– підтримувати особовий склад, озброєння, техніку в постійній бойовій готовності до бойового застосування;

– навчати і виховувати особовий склад відділення, проводити тренування, спрямовані на поліпшення стройової виправки та посилення фізичної витривалості;

– досконало знати і вміло володіти зброєю та технікою відділення, забезпечувати їх правильне зберігання й експлуатацію;

– постійно вдосконалювати знання за фахом і методичні навички, своєю поведінкою та старанністю подавати підлеглим приклад зразкового виконання військового обов'язку;

– дбати про підлеглих, ставитися до них з повагою, знати їх потреби, вимагати від них додержання військової дисципліни;

– знати військове звання, прізвище, ім'я та по батькові кожного підлеглого, день народження, віросповідання, особисті якості та захоплення, рід занять перед військовою службою, родинний стан, успіхи та недоліки у службі;

– виховувати особовий склад відділення за принципами поваги до служби і свого фаху, бережливого ставлення до озброєння, техніки та майна;

– проводити ранковий огляд особового складу відділення;

– стежити за виконанням розпорядку дня, внутрішнім порядком у відділенні, збереженням чистоти, охайністю, справністю обмундирування і взуття підлеглих, їх своєчасним ремонтом і просушуванням, правильним припасуванням спорядження, додержанням підлеглими правил особистої гігієни і носіння військової форми одягу, правил безпеки під час користування зброєю і технікою, її обслуговування і бойового застосування;

– контроль за тим, щоб у підлеглих після занять, стрільб та навчань не залишалось боєприпасів, гранат, запалів, вибухових речовин;

– щоденно оглядати і постійно тримати у порядку і справності озброєння, техніку та майно відділення, стежити за їх наявністю;

– своєчасно доповідати заступникові командира взводу про захворювання, скарги, прохання підлеглих, заохочення та провини, а також про стягнення та випадки втрати чи несправності озброєння, техніки та інших матеріальних засобів;

– постійно знати місце перебування та вид діяльності підлеглих.

2. Санітарно-гігієнічні умови та безпека професійної діяльності.

Безпечні та здорові умови професійної діяльності військовослужбовців категорії управлінського складу від командира відділення до головного старшини батальйону та прирівняні з ними за посадами створюються шляхом забезпечення службовим жилим приміщенням або окремою кімнатою, а також форменим одягом і засобами індивідуального захисту, медичним обслуговуванням і санітарно-профілактичними заходами, що призначені для збереження здоров'я.

Для наведеної категорії військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової служби або курсантів) встановлено п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними. Під час виконання повсякденних обов'язків служби режим служби – активний, різноплановий, а в період загострення – інтенсивний, напружений.

Чинниками, що негативно впливають на здоров'я цієї категорії військовослужбовців, є: значні фізичні та нервово-психічні перенавантаження, прийняття відповідальних рішень в умовах дефіциту часу; необхідність одночасного виконання багатьох завдань, наявність напружених конфліктних ситуацій та

небезпечних для життя обставин; несприятливі соціально-психологічні, клімато-географічні, фізичні фактори, високий рівень відповідальності за кінцеві результати, неналежний рівень побутового комфорту.

Військовослужбовці цієї категорії повинні проходити обов'язковий щорічний медичний огляд та психодіагностичне дослідження психологом військової частини НГУ. Керівництво військової частини має право притягнути до дисциплінарної відповідальності особу, яка здійснює порушення щодо цих вимог, а також безпеки військової служби (охорони праці), пожежної безпеки.

Військовослужбовці зазначеної категорії мають виконувати вимоги щодо безпеки діяльності особисто і контролювати виконання цих вимог підлеглими. Військовослужбовці, які винуваті у недотриманні та порушенні вимог безпеки праці, несуть дисциплінарну чи кримінальну відповідальність у порядку та у випадках, передбачених чинним законодавством України.

Служба у підрозділах НГУ може спричиняти загострення таких хронічних хвороб, як захворювання шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної системи, хвороби кістково-м'язової системи, нервової системи, хвороби вуха, горла, носа. Неприятливими є такі умови служби:

- погане харчування під час служби;
- важкість нічного чергування;
- більшість часу доводиться проводити на відкритому просторі у будь-яких погодних умовах;
- багато часу треба бути на ногах;
- надмірна кількість контактів з людьми (особливо під час виконання завдань з охорони громадського порядку);
- невідповідність технічного забезпечення засобами зв'язку, автотранспортом, комп'ютерною технікою тощо;
- необхідність прийняти рішення у короткий час;
- загроза здоров'ю і життю.

Досить часто у цих військовослужбовців виявляються різні функціональні порушення (порушення сну, втома, роздратованість, головні болі, болі у попереку, сухість у роті, слабкість).

3. Вимоги професії до військовослужбовця зазначеної категорії управлінського складу.

Характер службової діяльності військовослужбовців цієї категорії управлінського складу висуває багато вимог,

що стосуються їх професійних якостей, зовнішнього вигляду, жестикуляції, міміки, лексики, манер поведінки, вчинків – усе це привертає до себе увагу оточуючих і викликає, відповідно, їх прийняття чи осуд. Військовослужбовець цієї категорії має бути доброзичливим, ввічливим, тактовним, професійно грамотним, вимогливим, справедливим представником влади.

До переліку основних професійних вимог належить спроможність встановлювати правильні взаємовідносини в колективі, з оточенням, вчасно втручатися в ситуації протиправної поведінки. Необхідно враховувати також організаторські здібності, вміння оцінювати та використовувати отриману інформацію, мати високу чутливість аналізаторів, розвинений вестибулярний апарат, добре орієнтуватися у просторі та часі.

Комунікативні якості:

– швидко і правильно вибирати форму відносин залежно від психологічного стану й індивідуальних якостей підлеглого;

– бути наполегливим і переконливим у спілкуванні, відповідально ставитися до своїх дій та дій особового складу відділення;

– уміти визначати ситуації маніпулювання (з боку підлеглих та оточення) під час спілкування.

Організаторські якості:

– здатність працювати в колективі, регулювати і контролювати власні дії та дії відділення.

Когнітивні якості:

– володіння вербальним та невербальним інтелектом;

– уміння надихати підлеглих на ефективне виконання покладених завдань;

– впевненість у собі, уміння управляти своїми емоціями та поведінкою;

– заповзятливість, відповідальність, надійність під час виконання завдань, незалежність, товариськість;

– уміння аналізувати інформацію, виділити з отриманої інформації ту, яка необхідна для виконання завдання.

Динамічні особливості психічних процесів:

– висока стресостійкість;

– здатність до тривалої, напруженої роботи (висока працездатність);

– швидкість мислення;

– емоційна врівноваженість;

– уникнення імпульсивних реакцій.

Особливості уваги та пам'яті:

– висока концентрація, стійкість, розподіл,

переключення уваги;

– розвинена зорова, слухова та оперативна пам'ять;

– спроможність тривалий час підтримувати увагу, незважаючи на втому і сторонні подразники, та помічати зміни навколо;

– здатність утримувати інформацію, необхідну для аналізу;

– уміння точно і безпомилково відтворювати одержану інформацію;

– уміння переключати увагу з одного виду діяльності на інший.

Емоційно-вольові якості:

– емоційна стійкість, урівноваженість і самовладання в конфліктних та стресових ситуаціях;

– рішучість, здатність брати на себе відповідальність у складних ситуаціях, правильно оцінювати свої сили і можливості, наполегливість і гнучкість у досягненні мети.

Мотиваційна сфера:

– патріотизм, вірність українському народові;

– розвинене почуття обов'язку, політична свідомість;

– сумлінне ставлення до своїх обов'язків, ретельне і чітке їх виконання;

– дотримання загальноприйнятих норм моралі, толерантність до традицій інших національних меншин;

– особистісна зрілість, смислове та ціннісне регулювання діяльності.

4. Вимоги до загальноосвітньої та спеціальної підготовленості:

– повна середня або вища освіта, загальна ерудиція, певні особистісні риси, уміння і навички.

Успішне виконання керівних функцій значною мірою залежить від:

– аналізу стану виконавської дисципліни та її зміцнення відповідно до статутних норм;

– підтримання внутрішнього розпорядку та режиму діяльності підпорядкованого підрозділу;

– забезпечення високого рівня професійної (фізичної, вогневої, стройової, гуманітарної та службової) підготовки особового складу;

– мотивації та стимулювання підлеглих до навчання і розвитку знань, умінь та навичок, професійно важливих якостей;

– створення дружнього, згуртованого колективу та організації ефективної командної роботи.

Ознаками слабого керівника є:

– домінування установок на застосування фізичної та вербальної агресії, запальність, жорсткість, демонстрація сили;

– реалізація владних повноважень з корисною метою;

– необ'єктивне, зневажливе ставлення до підлеглих;

– звичка відкладати розв'язання проблем на пізніший час;

– пасивність, байдужість до результатів виконання діяльності підрозділом.

5. Протипоказання до виконання професійних обов'язків, основними серед яких є такі:

– слабка фізична підготовленість, недостатній резерв організму;

– відсутність почуття обов'язку та відповідальності;

– емоційна неврівноваженість;

– нездатність до взаємодії з іншими людьми під час виконання спільної роботи, надмірна довірливість, необережність, легковажність;

– неспроможність прогнозувати розвиток подій, брати до уваги ймовірність зміни ситуації;

– слабка просторова та часова орієнтація;

– недисциплінованість, безвідповідальність, неохайність;

– пристрасть до зловживання алкоголем, наркотиками, азартними іграми.

Для вирішення питання щодо кар'єрного зростання військовослужбовця військової служби за контрактом на вищу посаду, що потребує реалізації управлінських функцій, особливу увагу необхідно приділяти вивченню індивідуально-психологічних особливостей особистості та розвитку професійно важливих якостей кандидата, які викладені у психограмі (див. табл. 1).

Таблиця 1 – Психограма військовослужбовця за контрактом НГУ управлінського складу від командира відділення до головного старшини батальйону та прирівняні до них за посадами

Індивідуально-психологічні особливості особистості	Професійно важливі якості	Психодіагностичні методики
Комунікативні якості	Комунікативна компетентність; широкий спектр стилів поведінки в конфліктних ситуаціях. Комунікативна, етнічна, расова толерантність, безконфліктність	16-факторний особистісний опитувальник (Р. Кеттелл); “Рейтингова оцінка професійно важливих якостей, умінь і навичок керівника” (А. П. Москаленко, Д. О. Кобзєв); “Стиль керівництва” (В. І. Барко); “Діагностика міжособистісних відносин” (Т. Лірі)
Професійна мотивація	Провідні мотиви (інституційні) відповідають завданням професійної діяльності, переважають мотиви професійного самовдосконалення, низьке значення корисливої (прагматичної) мотивації, відсутність адикцій	“Методика вивчення мотиваційного профілю особистості” (Ш. Річі, П. Мартін); “Діагностика психологічної безпеки особистості” (І. І. Приходько); “Сенсо-життєві орієнтації” (К. Муздибаєв); “Оцінювання мотиваційної спрямованості особистості” (Ю. Куль); “Локус контролю” (модифікація Є. Г. Ксенофонтової)
Емоційно-вольові якості	Стресостійкість, контроль прояву емоцій, здатність швидко приймати рішення, сміливість, рішучість, активність, відповідальність, низький рівень тривожності	“Рівень емоційного інтелекту” (М. Манойлова); “Вольова регуляція особистості” (М. С. Гуткін, Г. Ф. Міхальченко); 16-факторний особистісний опитувальник (Р. Кеттелл); “Локус контролю” (модифікація Є. Г. Ксенофонтової); “Стиль саморегуляції поведінки” (В. Моросанова)
Особливості характеру та темпераменту	Відсутність ознак акцентуації особистості, стійкі стрижневі якості особистості	“Визначення особливостей акцентуації” (К. Леонгард, Х. Шмішек); “Самооцінка структури темпераменту” (Б. М. Смирнов)
Когнітивні особливості	Здатність до аналізу інформації, аналітичного мислення, загальна ерудованість, здатність роз’яснювати норми права і відповідальність за їх порушення	“Рівень емоційного інтелекту” (М. Манойлова); Тест Вандерліка (КОТ – короткий орієнтовний чи відбірковий тест); “Прогресивні матриці” (Дж. Равен)
Нейродинамічні та психомоторні особливості	Рухливість, лабільність нервових процесів, висока працездатність, швидкість сенсомоторної реакції, здатність до швидкодії в умовах дефіциту часу, уникнення імпульсивних реакцій	“Діагностика психологічної безпеки особистості” (І. І. Приходько); “Опитувальник толерантності до невизначеності” (С. Баднера); “Шкала толерантності” (Т. Адорно, Є. Френкель-Брунсвік, Д. Левінсон, Р. Сенфорд)

Висновки

Здійснений професіографічний опис діяльності військовослужбовців за контрактом НГУ управлінського складу відповідає основним положенням концепції розвитку професійного сержантського та старшинського складу НГУ і свідчить про специфічність та психологічну

напруженість їх службово-бойової діяльності.

У розробленій професіограмі крім загальної характеристики службово-бойової діяльності військовослужбовців за контрактом НГУ управлінського складу викладено санітарно-гігієнічні умови праці, вимоги посади до індивідуально-психологічних особливостей особистості військовослужбовця, його

загальноосвітньої і спеціальної підготовленості. Передусім, військовослужбовець цієї ланки управлінського складу повинен мати організаторські здібності, аналітичне мислення, загальну ерудованість, стійкі стрижневі якості особистості (мотиваційно-вольові, морально-комунікативні), бути стресостійким, спроможним встановлювати правильні взаємовідносини в колективі, вчасно втручатися в ситуації протиправної поведінки. Негативний вплив на ефективність службово-бойової діяльності військовослужбовців цієї категорії матиме: невміння працювати з людьми, нервово-психічна нестійкість, інертність, підвищена тривожність, слабовілля, безвідповідальність, низький рівень професійної компетентності.

У розробленій психограмі військовослужбовця за контрактом НГУ управлінського складу від командира відділення до головного старшини батальйону більш детально визначені індивідуально-психологічні особливості та професійно важливі якості, що повинен мати військовослужбовець за цією посадою. Основними є: комунікативна компетентність, широкий спектр стилів поведінки в конфліктних ситуаціях, спостережливість, координація дій підлеглих, емоційно-вольова стійкість, здатність до прийняття рішень в екстремальних умовах, відповідальність за дії підлеглих, наявність інституційної (патріотичної) мотивації та низького рівня корисливої (прагматичної) мотивації.

Психодіагностичний інструментарій, викладений у психограмі, дає змогу повніше оцінити наявність певних психологічних характеристик у військовослужбовця і підвищити об'єктивність прийняття кадрових рішень, підвищити прогноз ефективності виконання службово-бойової діяльності військовослужбовцем на зазначеній посаді або вказати на доцільність його використання за іншим профілем діяльності.

Визначення шляхів практичного застосування результатів професіографічного вивчення військовослужбовців за контрактом НГУ управлінського складу дозволить підвищити ефективність виконання службово-бойових завдань унаслідок якісного професійно-психологічного відбору, раціонального розподілу на відповідні посади, а також професійної та психологічної підготовки військовослужбовців у процесі службово-бойової діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04.03.2016 р. "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України" : Указ Президента України від 14.03.2016 р. № 92/2016. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення: 08.11.2018).

2. Про Стратегічний оборонний бюлетень України: Указ Президента України від 20.05.2016 р. № 240/2016. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/240/2016> (дата звернення: 10.01.2021).

3. Концепція розвитку професійного сержантського та старшинського складу Національної гвардії України : наказ командувача НГУ від 24.07.2017 р. № 465 (дата звернення: 10.01.2021).

4. Белай С. В., Капелюшний С. А. Аналіз стану кадрового забезпечення розвитку професійного сержантського і старшинського складу частин та підрозділів Національної гвардії України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Державне управління*. 2019. № 2. URL: <http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/governance/article/view/114/59>. (дата звернення: 10.01.2021).

5. Капелюшний С. А., Белай С. В. До питання розроблення системи професійного розвитку сержанта Національної гвардії України. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. 2019. С. 128–131.

6. Приходько І. І. Визначення стресостійкості у військовослужбовців підрозділів спеціального призначення внутрішніх військ МВС України під час виконання спеціального службово-бойового завдання. *Вісник Національної академії оборони України*. 2008. Вип. 4 (8). С. 116–122.

7. Автоматизований психодіагностичний комплекс визначення професійної придатності кандидатів на військову службу у внутрішні війська МВС України і навчання у вищі військові навчальні заклади МВС України : монографія / І. В. Воробйова та ін. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2012. 297 с.

8. Бодров В. А. Психология профессиональной деятельности : теоретические и прикладные проблемы : монография. Москва : Ин-т психологии РАН, 2006. 623 с.

9. Макаренко Н. В. Теоретические основы и методики профессионального психологического отбора военных специалистов. Киев : НИИ

проблем военной медицины УВМА, 1996. 336 с.

10. Приходько І. І. Професійний психологічний відбір майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України : монографія. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2008. 190 с.

11. Мілорадова Н. Е. Психологічні основи професіогенезу слідчих : монографія. Харків : Бровін О. В., 2018. 496 с.

12. Барко В. І., Ірхін Ю. Б., Нещерет Т. В., Шаповалов О. В. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України : практич. посіб. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ ; Друкарня МВС, 2007. 100 с.

13. Гурський В. Є., Лефтеров В. О. Професійно-психологічний розвиток працівників спецпідрозділів поліції імітаційними засобами : монографія. Одеса : Гельветика, 2017. 164 с.

14. Психологія у професійної діяльності поліції : навч. посіб. / О. О. Євдокімова та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Харків : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 426 с.

15. Цільмак О. М. Професіогенез компетентності фахівців кримінальної міліції: теорія та практика : монографія. Одеса : Одес. держ. ун-т внутр. справ, 2011. 432 с.

16. Кальниш В. В., Швець А. В. Працездатність та надійність напруженої операторської діяльності: механізми формування та методи оцінки : монографія. Вінниця : Балюк І. Б., 2019. 352 с.

17. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності : підручник. Київ : Ельга ; Ніка-Центр, 2009. 400 с.

18. Осьодло В. І., Будагьянц Л. М. Соціально-філософські та психологічні аспекти сучасних війн : монографія. Київ : АртЕк, 2018. 408 с.

19. Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції : монографія / С. Ю. Лебедева та ін. ; за заг. ред.

Н. В. Оніщенко, О. В. Тімченка. Харків : Панов А. М., 2019. 176 с.

20. Миронець С. М. Психологія діяльності міжнародних гуманітарних місій: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 712 с.

21. Автоматизація професійного психологічного відбору кандидатів на військову службу в Національну гвардію України : монографія / Я. В. Мацегора та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2020. 340 с.

22. Психологічні засади ефективності службово-бойової діяльності військовослужбовців військової служби за контрактом Національної гвардії України : монографія / Я. В. Мацегора та ін. Харків : НА НГУ, 2016. 314 с.

23. Пархоменко О. О., Приходько І. І. Психологічні особливості військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з охорони атомних електростанцій : монографія. Харків : НА НГУ, 2017. 193 с.

24. Желого А. М. Соціально-психологічні детермінанти професійного становлення командира підрозділу внутрішніх військ МВС України : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків : НУЦЗУ, 2014. 24 с.

25. Юр'єва Н. В., Пасічник В. І. Мотиваційні ресурси стресостійкості військовослужбовців підрозділів Національної гвардії України з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних : монографія. Харків : НА НГУ, 2019. 220 с.

26. Приходько І. І. Оцінка та прогнозування ефективності професійного психологічного відбору курсантів різних спеціальностей вищого військового навчального закладу : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків : ХВУ, 2000. 19 с.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2021 р.

УДК 331.543:355/359 (477)

И. И. Приходько, Н. В. Юрьева, А. А. Лиман

ПРОФЕСИОГРАФИЧЕСКОЕ ОПИСАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ПО КОНТРАКТУ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО СОСТАВА

Рассмотрены теоретические и эмпирические аспекты профессиографического изучения деятельности специалистов экстремального профиля. Раскрыты основные составляющие профессиографического изучения служебно-боевой деятельности военнослужащих управленческого состава Национальной гвардии Украины. Разработана профессиограмма военнослужащего по

контракту управленческого состава от командира отделения до главного старшины батальона, в которой наиболее подробно определены содержание служебно-боевой деятельности, санитарно-гигиенические условия и безопасность труда, требования профессии к военнослужащему, его общеобразовательной и специальной подготовленности.

В психограмме военнослужащего по контракту управленческого состава указаны психологические требования профессии к индивидуально-психологическим и профессионально важным качествам военнослужащего, а также указаны психодиагностические методики, с помощью которых можно определить эти качества.

Ключевые слова: профессиограмма, управленческий состав, психограмма, профессионально важные качества, военнослужащий, Национальная гвардия Украины, служебно-боевая деятельность.

UDC 331.543:355/359 (477)

I. Prykhodko, N. Yurieva, A. Lyman

PROFESSIONAL DESCRIPTION OF ACTIVITIES OF MILITARY ADMINISTRATION SERVICEMEN UNDER THE CONTRACT OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

The article considers theoretical and empirical aspects of professional study of the activities of specialists of extreme profile. The main components of the professional study of service and combat activities of servicemen of the military administration of the National Guard of Ukraine are revealed. The professional profile of the military administration serviceman under the contract from the commander of branch to the chief sergeant of the battalion where the maintenance of service and combat activity, sanitary and hygienic conditions and safety of work, requirements of a profession to the serviceman, his general and special preparation is defined in the most detail is developed. The psychogram of military administration serviceman under the contract outlines the psychological requirements of the profession to the individual psychological and professionally important qualities of the serviceman.

It is determined that for military administration serviceman under the contract the leading qualities are: communicative competence, a wide range of behaviors in conflict situations, observation, coordination of subordinates, emotional and volitional resilience, ability to make decisions in extreme conditions, responsibility for subordinates, institutional (patriotic) motivation, have a low value of selfish (pragmatic) motivation.

The psychogram also outlines psychodiagnostic techniques that can be used to determine the presence of the required psychological characteristics of military administration serviceman under the contract of the National Guard of Ukraine and use the data in forecasting the effectiveness of military service in this position or the feasibility of its use in other activities.

Keywords: *professiogram, managerial staff, psychogram, professionally important qualities, serviceman, National Guard of Ukraine, service and combat activity.*

Приходько Ігор Іванович – доктор психологічних наук, професор, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-4484-9781>

Юр'єва Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-1543-3744>

Лиман Анастасія Андріївна – науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-5484-3378>